

Stavba rímskokatolíckej ľudovej školy v Gaboltove v kontexte dobových reálií

Tomáš Hud'a

<https://doi.org/10.54937/nhe.2022.11.1.56-65>

The building of the Roman Catholic folk school in Gaboltov in the context of contemporary

Abstract: *This study provides a schematic historical view of Roman Catholic education in the Slovak countryside in the first half of the 20th century. In Gaboltov, there was a Roman Catholic folk school founded in the 19th century that taught all grades in one class. As the community grew demographically, it was necessary to provide suitable space for divided teaching. The old school building was not sufficient and alternating classes were no longer possible. It was necessary to ensure the construction of a new school which would provide teaching in two separate classes. The state authorities and the bishop of Košice urged the church community to build a new, suitable school building. Unfortunately, they had no finances nor any understanding to build a new building. Finally, after many problems and misunderstandings, it managed to build a new school that would meet the requirements. This study also focuses on the problems and difficulties associated with maintaining the school during the global economic crisis, as well as the associated feelings of the village population. The study also emphasizes the crucial role of Bishop Čársky in preserving the Roman Catholic school in Gaboltov.*

Keywords: *Bishop Čársky. Building. Education. Gaboltov. Parishioners. Roman Catholic school.*

Úvod

Predkladaný príspevok prináša schematický pohľad na rímskokatolícke ľudové školstvo na slovenskom vidieku v Gaboltove v období prvej polovice 20. storočia so zameraním na školské priestory, v ktorých prebiehala výuka. Uvedená téma zatiaľ nebola spracovaná ani marginálne a je na škodu vecí, že mnohé archívne pramene týkajúce sa rímskokatolíckeho ľudového školstva na území košickej arcidiecézy čakajú na spracovanie. Autor čerpal najmä z dobových archívnych prameňov (Archív farského úradu v Gaboltove, Pobočka Štátneho archívu v Bardejove) ako aj z farských a civilných kroník.

1. Prvé zmienky o rímskokatolíckej škole v Gaboltove

Prvá zmienka o existencii rímskokatolíckej ľudovej školy v Gaboltove pochádza z obdobia kánonickej vizitácie v roku 1813.¹ Školu si vybudovali gaboltovskí farníci sami bez príspevku patróna obce Juraja Erdödyho. Učiteľom bol vynikajúci pedagóg a miestny organista Andrej Krčmárik, ktorého naturálna mzda bola jeden posúch týždenne od každého žiaka. Žiakov bolo 35 a z toho bolo 25 chlapcov. V roku 1829 už bolo 107 školopovinných detí. Školu navštevovali len žiaci z Gaboltova, ktoré bolo vtedy mestečkom s 831 obyvateľmi (údaj z roku 1848, z toho bolo 758 rímskokatolíkov, 23 gréckokatolíkov a 50 obyvateľov židovského náboženstva). Už vtedy existovali snahy patróna grófa Juraja Erdödyho a jeho manželky o vytvorenie jednej centrálnej školy pre všetky okolité obce so sídlom v Gaboltove.²

Škola bola umiestnená v učiteľskom, t.j. kantorskom byte, ktorý postavili gaboltovskí veriaci v roku 1811 z dreva a bola prikrytá slamou. Byt pozostával z izby, kde sa vyučovalo, kuchyne a predsieni. Zariadenie školy bolo veľmi skromné: 4 lavice a jeden štvorcový stôl, na ktorom sa staršie deti učili písať.³ Vyučovalo sa len v zime. Učiteľský byt v roku 1883 však zničil požiar. Novšiu, murovanú školskú budovu, postavili veriaci v roku 1885 medzi dnešnou farskou budovou a severným susedným domom. Učiteľskokantorský byt, ktorý stal oproti terajšiemu hostincu, bol postavený v roku 1909.⁴ Stodola a maštala boli ku kantorskému bytu pristavané v roku 1928.⁵

2. Kapacitné problémy miestnej rímskokatolíckej ľudovej školy

V roku 1932 silnela požiadavka po rozšírení miestnej rímskokatolíckej ľudovej školy. Dôvodov bolo niekoľko: stále sa zvyšujúci počet školopovinných žiakov, nedostatočné a hygienicky nevyhovujúce školské priestory a existencia iba jednej triedy. Okresný školský úrad preto trval na rozšírení pôvodnej školy o jednu kmeňovú triedu a, ako sa neskôr ukázalo, naliehal na výstavbu novej školskej budovy.

Veriaci Gaboltova však spočiatku nechceli o rozširovaní školy ani počuť. Svoj nesúhlas deklarovala aj doterajšia školská stolica, ktorá sa rozhodla rezignovať. Odstúpenie zverejnila na svojom zasadnutí dňa 4. septembra roku 1932. Okresný školský inšpektorát v Bardejove naliehal na biskupský úrad v Košiciach, aby konal. Ten ešte dňa 23. septembra oficiálne rozpustil školskú stolicu v Gaboltove a nariadil vykonať nové voľby. Zápisnicu z valného zhromaždenia cirkevnej obce biskup Čársky neprijal a žiadal v nej doplniť, že rozšírenie školy (v prípade nemožnosti obnoviť striedavé vyučovanie) a prijatie novej učiteľskej sily budú zabezpečené z miestnych finančných zdrojov. To znamenalo, že všetko bude hradit' cirkevná obec a jej veriaci.⁶ Zo strany gaboltovských veriacich nastal stav aktívnej rezistencie.

¹ *Historia domus Gaboltov*, vol. I., Škola v Gaboltove.

² *Kronika obce Gaboltov*, zväzok I., s. 13.

³ *Kronika obce Gaboltov*, zväzok I., s. 13.

⁴ *Historia domus Gaboltov*. Škola v Gaboltove.

⁵ Archív farského úradu v Gaboltove (ďalej len AFÚ GA), zv. 1928, *Okresný úrad v Bardejove. Predmet: Povoľenie na stavbu stodoly a maštale k bytu k. učiteľa v Gaboltove – udelené zo dňa 16. júna 1928*. Kantorský byt s príslušnými hospodárskymi budovami bol zbúraný v júni roku 2009.

⁶ AFÚ GA, zv. 1932, *Rím. kat. biskupský úrad v Košiciach. Predmet: Gaboltov, rozšírenie školy zo dňa 19. septembra 1932*.

Valné zhromaždenie na svojom zasadaní dňa 9. októbra 1932 bolo biskupom vyzvané, aby previedlo voľbu členov školskej stolice. Na spomínanom valnom zhromaždení však nastala patová situácia: zhromaždenie podporilo protestujúcu a právne už nejestvujúcu pôvodnú školskú stolicu a odoprelo nové voľby. Dav sa nechal ovplyvniť dvoma občanmi Gaboltova. Jeden z nich ostentatívne opustil zasadanie hneď na začiatku. Druhý svojimi hrubými urážkami typu „*palicu na nich*“ nabádal ostatných k tomu, aby bol vdp. dekan-farár Levendovský vyhnaný z obce slovami: „*môžu odejsť, oni pujú, pridže druhy a ja vše tu budžem.*“⁷ Miestny duchovný navrhol biskupovi ako odstrašujúci príklad ich potrestanie cirkevným trestom interdiktom⁸ až do chvíle, keď odčinia pohoršenie úplnou nápravou v záležitosti rozšírenia školy a zadost'učinenia. Zároveň navrhol stratu ich aktívneho a pasívneho hlasu pri voľbách do školskej stolice na 3 až 4 roky. Cirkevný trest mal byť na návrh biskupa Čárskeho udelený po náležitom prešetrení v tejto veci. Biskup volil skôr miernejší trest, pretože správne predpokladal, že „*tie tresty by neprospeľi, naopak, záujmom školy by ešte viac poškodili. radšej žiadne tresty, než také.*“⁹ Voči druhému odporcovi vzniesol vdp. Levendovský aj súdnu obžalobu za ublíženie na cti a vyhrážky.¹⁰ Súdne pojednávanie kvôli prečinu ublíženia na cti sa konalo na Okresnom súde v Bardejove dňa 20. septembra 1932.¹¹ V ten istý deň bol vynesený aj rozsudok. Naplnenie písomného rozsudku sa uskutočnilo oveľa neskôr, až niekedy v polovici roku 1933. Trest spočíval vo verejnom ospravedlnení vinníka miestnemu farárovi.¹²

Podľa platných pravidiel školského zákona predseda školskej stolice vdp. Anton Levendovský vymenoval osvedčených veriacich, ktorí by mohli úrad členov školskej stolice zodpovedne vykonávať: Jána Bilavského ml., Jána Knapa Skurku, Jána Smoleňa ml., Jána Ceľucha Koscelníka, Jána Hažlinského a Martina Potanoviča. Všetci menovaní však spoločne menovanie do tohto úradu neprijali. Biskup Čársky smutne konštatoval, že „*ta-mojšia školská stolica už opätovne odoprela plnenie svojich povinností pri rozširovaní svojej školy.*“¹³ Podľa školských pravidiel malo byť vymenované kuratórium tvorené z dvoch kurátorov: miestneho farára a jedného cudzieho člena.¹⁴ Cudzím členom – kurátorom bol napokon na návrh vdp. Levendovského biskupským úradom na dobu jedného roka menovaný vdp. Ján Beliš, dekan-farár v Zborove.¹⁵ Po uplynutí tejto doby bolo po neúspešných voľbách za členov školskej stolice predĺžené menovanie kuratória vdp. Jána Beliša o ďalší rok.¹⁶

⁷ Išlo o Jána Hirčáka Bačopetri a Jána Kažika Mihaľuva. AFÚ GA, zv. 1935, *Rím. kat. farský úrad v Gaboltove. Predmet: Rozšírenie školy zo dňa 23. septembra 1932.*

⁸ Zákaz udeľovať alebo prijímať niektoré alebo všetky sviatosti (CIC 1917, kán. 2260, 2261, 2275).

⁹ AFÚ GA, zv. 1933, *Rím. kat. biskupský úrad v Košiciach. Predmet: Gaboltov, cirkevný trest na previnilcov proti kat. škole zo dňa 21. marca 1933.*

¹⁰ AFÚ GA, zv. 1932, *Rím. kat. farský úrad v Gaboltove. Predmet: Rozšírenie školy zo dňa 23. septembra 1932.*

¹¹ AFÚ GA, zv. 1932, *Predvolanie v trestnej veci Antona Levendovského proti Jánovi K. (M.) zo dňa 20. decembra 1932.*

¹² AFÚ GA, zv. 1933, *List Dr. Lea Uhlíga, právneho zástupcu Tatra banky filiálky v Bardejove vdp. dekanovi Antonovi Levendovskému zo dňa 20. januára 1934.*

¹³ AFÚ GA, zv. 1932, *Rím. kat. biskupský úrad v Košiciach. Predmet: Gaboltov, r.k. škola. Menovanie škol. kuratória zo dňa 14. októbra 1932.*

¹⁴ AFÚ GA, zv. 1932, *Rím. kat. školská stolica v Gaboltove, Zápisnica z valného zhromaždenia konaného v Gaboltove dňa 9. októbra 1932.*

¹⁵ AFÚ GA, zv. 1932, *Rím. kat. biskupský úrad v Košiciach. Predmet: Gaboltov, r.k. škola. Menovanie škol. kuratória zo dňa 14. októbra 1932.*

¹⁶ AFÚ GA, zv. 1933, *Rím. kat. biskupský úrad v Košiciach. Predmet: Gaboltov, r.k. ľud. škola – predĺženie mandátu škol. kuratória zo dňa 10. októbra 1933.*

3. Novostavba rímskokatolíckej Ľudovej školy v Gaboltove

Školské kuratórium v Gaboltove trvalo najmenej dva roky. Na jar roku 1934 sa zdalo, že si gaboltovskí veriaci uvedomili potrebu rímskokatolíckej školy v obci a zodpovednosť za jej vedenie.¹⁷ Opäť však išlo len o krátkodobé nadšenie. Biskup Čársky musel po právoplatných voľbách v apríli 1934 a po zrieknutí sa zvolených členov opätovne navrhnúť kuratórium. V júli 1934 písal: „Zrieknutie sa školskej na vedomie beriem a nakoľko pre teror veriacich nedá sa zriadiť nová školská stolica ani menovanie členov školskej stolice z úradu nevedlo by keu výsledku, tunajší úrad v zhode s tamojším návrhom vymenuje kuratórium. Obľadne kurátora prosím o podanie návrhu.“¹⁸ Počas tohto obdobia sa nenašiel nikto, kto by chcel byť zvolený za člena miestnej školskej stolice.

Stavba novej školskej budovy bolo odvážnym rozhodnutím, pretože prakticky celý svet sa horko-t'ažko spamätával z veľkej hospodárskej krízy. Práve cirkvi a inštitúcie v jej zriaďovateľskej pôsobnosti boli častokrát jedinými zložkami, ktoré chceli zmieriňovať dôsledky krízy. Jednak osvetou na katolíckych školách, ako aj kázňami alebo prednáškami určenými pre obyčajných Ľudí. Z dôvodu hospodárskej krízy sa členovia školskej stolice stránili myšlienke novostavby školy. Keďže sa obávali skutočnosti, že budú musieť investovať z vlastných už beztak veľmi obmedzených zdrojov, ozývali sa hlasy žiadajúce poštátnenie Ľudovej školy v Gaboltove, čím si proti sebe postavili biskupa Čárskeho a s ním i dekana-farára Levendovského, ktorí nechceli o poštátnení školy ani počuť. Sám biskup Čársky s láskou dohovárať občanom Gaboltova: „Veriaci jedine preto sa vyslovili za štátnu školu, lebo prít'ažké sa im vidí byť znášanie výloh spojených s rozšírením a menovite s vybudovaním školy. Tie t'archy však by ostali i v páde zriadenia štátnej školy, lebo všetok vecný náklad spojený s vybudovaním a zariadením dvojtriednej školy by znášala politická obec, ktorá v Gaboltove aspoň je identická s cirkevnou obcou.“¹⁹ Napriek tomu sa začiatkom roku 1934 úradujúca školská stolica vzdala úradu, avšak na nové voľby nebolo času. Preto na návrh Levendovského bolo menované dočasné školské kuratórium, ktorému dôveroval miestny dekan-farár. Košický biskup Mons. Jozef Čársky onedlho ukončil činnosť školského kuratória a nariadil, aby sa v apríli 1934 vykonali nové voľby členov školskej stolice s prianím, aby boli do nej zvolení lojálni Ľudia, ktorí zabezpečia kontinuitu rímskokatolíckej Ľudovej školy.²⁰ Miestni farníci však zámerne otáľali s voľbami novej školskej stolice preto, aby získali čas potrebný na reorganizáciu ministerstva školstva na ich žiadosť. Biskup preto opätovne žiadať menovať školské kuratórium, ktoré však bolo vymenované až v auguste 1934, a to najmä na naliehanie biskupa Čárskeho.²¹

Biskup Čársky žiadal o bezodkladné začatie prípravných stavebných prác aj z vlastných zdrojov (čiže z prostriedkov zbierok gaboltovských veriacich), aby školský

¹⁷ AFÚ GA, zv. 1934, *Rím. kat. farský úrad v Gaboltove.. Predmet: Gaboltov – povolenie na zvolenie školskej stolice zo dňa 4. apríla 1934.*

¹⁸ AFÚ GA, zv. 1934, *Rím. kat. biskupský úrad v Košiciach. Predmet: Gaboltov, zrieknutie sa škol. stolice, zriadenie kuratória zo dňa 16. júla 1934.*

¹⁹ AFÚ GA, zv. 1934, *Rím. kat. biskupský úrad v Košiciach. Predmet: Gaboltov, žiadosť veriacich o štátnu školu – odpoveď zo dňa 13. decembra 1934.*

²⁰ AFÚ GA, zv. 1934, *Rím. kat. biskupský úrad v Košiciach. Gaboltov, rím. kat. ľudová škola – voľba školskej stolice zo dňa 4. apríla 1934.*

²¹ AFÚ GA, zv. 1934, *Rím. kat. biskupský úrad v Košiciach. Predmet: Gaboltov, zrieknutie sa škol. stolice, zriadenie kuratória zo dňa 31. júla 1934.*

inšpektorát videl, že cirkev má záujem udržať rímskokatolícku ľudovú školu v obci „pri živote“. Navrhoval požiadať o štátnu subvenciu neskôr, uvedomujúc si, že bude ľahšie sa o ňu uchádzať v čase, keď už budú prebiehať stavebné práce.²²

Postup prác podľa vtedajších predpisov bol jednoznačne stanovený platnou legislatívou. Najprv bolo potrebné vypracovať stavebný plán, čiže realizačný projekt. Následne bolo potrebné požiadať krajský úrad o jeho schválenie. V prípade schválenia bolo následne potrebné žiadať stavebné povolenie. Po získaní stavebného povolenia mala školská stolica zostaviť rozpočet stavby. Až po tom bolo možné žiadať o štátnu subvenciu. K žiadosti o subvenciu bolo nutné priložiť rozpočet, stavebný plán, ako aj zápisnicu komisie školskej stolice.²³

Dňa 14. augusta 1934 náhle zomrel gaboltovský dekan-farár Levendovský, predseda školskej stolice.²⁴ Na to obyvatelia obce dňa 7. septembra 1934 podali na Ministerstve školstva a osvetu žiadosť o poštátnení školy: „Obyvatelstvo obce v Gaboltove úctiplne Vás prosí, ráčte zmeniť ráz školy v Gaboltove, poľahčne zriadiť miesto doterajšej rímskokatolíckej cirkevnej školy štátnu ľudovú školu v Gaboltove. Obyvatelstvo obce na ten pád, keď sa zriadi štátna ľudová škola, zrieka sa doterajšej rímskokatolíckej ľudovej školy.“²⁵ Ako dôvod uviedli: „Obyvatelstvo obce je chudobné, vo väčšej častke zadlžené a nie je v stave udržiavať školu cirkevnú. V obci sa zriadila, poľahčne kuratórium zriadilo dočasnú dvojtriedku miesto doterajšej jednotriednej r. kat. ľudovej školy a náklad týmto spojený obľahčuje tým viac obyvateľstvo, lebo ani jednu nebolo v stave vydržiavať.“²⁶ Následne veriaci z obavy, že nedostanú nového kňaza, zmenili rétoriku a stiahli žiadosť o poštátnenie školy. Biskup Čársky vinkuloval menovanie nového správcu farnosti do Gaboltova s tým, že veriaci stiahnu žiadosť na poštátnenie školy. Skonštatoval, že „veriaci tú žiadosť na referáte už aj odvolali v obave, že nedostanú kňaza (...) Spôsoby neobohého Levendovského neboli v jednaní s veriacimi tie najlepšie. Veriacich v Gaboltove upozorňujem, že ak neuvidím u nich záujem na zachránení cirkevnej školy, nebudem mať ani záujmu na tom, aby mali duchovného.“²⁷

Reakcia veriacich Gaboltova nenechala na seba dlho čakať. Začiatkom roku 1935 sa školské kuratórium odhodlalo k vypracovaniu projektovej dokumentácie, k odkúpeniu časti intravilánu a zároveň žiadala o finančnú pôžičku a štátnu subvenciu.²⁸ Zároveň požiadali bez vedomia miestneho farára o finančnú pomoc Annu Ratti z USA, ktorá v rozhodujúcej miere financovala stavbu Pokojovej kaplnky. Neskôr sa farár Ruszka pani Ratti

²² AFÚ GA, zv. 1934, *Rím. kat. biskupský úrad v Košiciach. Gaboltov, rím. kat. ľudová škola – stavba novej školskej budovy zo dňa 6. apríla 1934.*

²³ AFÚ GA, zv. 1935, *Školský inšpektorát v Bardejove. Predmet: Gaboltov, r.k. ľud. škola, stavba zo dňa 1. apríla 1935.*

²⁴ Anton Levendovský (1882-1934) zomrel po vážnej a náhlejš chorobe po operácii v prešovskej nemocnici vo veku 52 rokov. Pochovaný bol dňa 16. augusta 1934 na mestskom cintoríne v Prešove. V čase jeho hospitalizácie ho v pastoračných záležitostiach zastupoval Alexander Kopčák, farár z Mokroluhu a v záležitostiach dekanátu ho zastupoval prelát Gejza Žebrácky, farár v Bardejove. AFÚ GA, zv. 1934, *Oznámenie o úmrtí Antona Levendovského zo dňa 14. augusta 1934.* AFÚ GA, zv. 1934, *Predmet: Gaboltov, nemoc dekana-farára – zastúpenie zo dňa 1. augusta 1934.*

²⁵ AFÚ GA, zv. 1934, *Referát Ministerstva školstva a národnej osvetu v Bratislave. -080045-7 IX. 1934. Značka Cž. 57 p.*

²⁶ AFÚ GA, zv. 1934, *Referát Ministerstva školstva a národnej osvetu v Bratislave. -080045-7 IX. 1934. Značka Cž. 57 p.*

²⁷ AFÚ GA, zv. 1934, *Rím. kat. biskupský úrad v Košiciach. Predmet: Gaboltov, žiadosť veriacich o štátnu školu – odpoveď zo dňa 13. decembra 1934.*

²⁸ Farár Michal Ruszka prosil o finančnú podporu na novostavbu školy aj Dr. Eugena Filkorna, zakladateľa a riaditeľa Svoradzka, katolíckeho študentského domova v Bratislave. AFÚ GA, zv. 1936, *Rím. kat. farský úrad v Gaboltove. Predmet: Žiadosť o krajskú podporu na novostavbu r.kat. školy v Gaboltove, prosba o prispenie ku jej priaznivému vybaveniu zo dňa 13. januára 1936.*

ospravedlnil za ich opovážlivosť.²⁹ Aby budova spĺňala štátne predpisy o školských zariadeniach, projektovú dokumentáciu a krycí list rozpočtu vypracoval staviteľ z Bardejova Alojz Matulík pod dohľadom krajinského úradu – odbor pozemných stavieb.³⁰ Práce na projektovej dokumentácii a rozpočte spolu činili 1.000 korún.³¹ Je zaujímavé, že prípadní záujemcovia mali zaplatiť za rozpočtový výkaz výmer a ďalšie pomôcky priamo projektantovi. Uvedenú sumu za vypracovanie projektovej dokumentácie nemala hradiť cirkevná obec v Gaboltove, ale samotný víťaz výberového konania poverený realizáciou stavebných prác.³²

V roku 1935 sa začala príprava na výstavbu novej školy, v blízkosti farskej budovy, Krížovej kaplnky a Pokojovej kaplnky. Išlo o pozemok patriaci fundácii Pokojovej kaplnky, ktorý využíval miestny farár ako záhradu, hoci školská stolica mylne predpokladala, že patrí obecnému komposesorátu. Za jej užívanie dával farár ako nájomné majiteľovi – Pokojovej kaplnke – omšové víno zdarma. Iba košický biskup mohol kostolný pozemok prepustiť zamýšľanej novostavbe.³³ Darovacia zmluva medzi Pokojovou kaplnkou a školou bola vyhotovená až v roku 1939 a to na výzvu biskupa Čárskeho.³⁴ Obhliadka pozemku za prítomnosti školského inšpektorátu, ktorý zastupoval komisár Ing. Leonard Filipovský, okresného úradu, okresného lekára-hygienika a členov školskej stolice bola vykonaná dňa 19. marca 1935 o 14,00 hod. Prehliadka sa zamerala na vhodnosť, sanáciu a technický stav pozemku ako aj na vyšetrenie miestnych pomerov a obecnej mienky. Kompetentné orgány konštatovali, že pozemok je vhodný na stavbu budovy novej školy.³⁵

Prípravné práce riadil nový dočasný farský administrátor v Gaboltove vdp. Michal Ruzzka, ktorý bol menovaný do funkcie dňa 15. decembra 1934³⁶ a ktorého jednou z úloh bolo zachovanie katolíckeho školstva v Gaboltove. Predpokladaný kalkulovaný rozpočet na jej výstavbu, ktorý chcela investovať školská stolica v Gaboltove do novostavby školy, nepresahoval 150.000 korún.³⁷ Plány na stavbu školy boli schválené krajinským úradom

²⁹ AFÚ GA, zv. 1936, *Rím. kat. farský úrad v Gaboltove. Predmet: Poďakovanie za milodar na Pokojový kostol v Gaboltove zo dňa 13. januára 1936.*

³⁰ AFÚ GA, zv. 1934, *Gaboltov, rk. ľud. škola, stavba novej školskej budovy zo dňa 9.6.1934.*

³¹ AFÚ GA, zv. 1935, *Staviteľ Alojz Matulík, rím. kat. ľudovej škole v Gaboltove zo dňa 10. októbra 1935.*

³² AFÚ GA, zv. 1935, *Zmluva medzi r. kat. cirkevnou obcou a pánom Alojzom Matulíkom, architektom v Bardejove v záležitosti stavania II. školy zo dňa 19. marca 1935.* Je zaujímavé aj to, že akým spôsobom platil víťaz výberového konania, pretože výberové konanie vyhral práve projektant-architekt Alojz Matulík. Pravdepodobne to zaúčtoval v konečnej fakturácii.

³³ AFÚ GA, zv. 1935, *Školská stolica v Gaboltove biskupskému ordinariátu v Košiciach. Predmet: budovanie novej školy na kostolnom pozemku zo dňa 27. februára 1935.*

³⁴ AFÚ GA, zv. 1939, *Rk. generálny vikariát Bardiov. Predmet: Gaboltov, darovacia zmluva na pozemok darovaný pre účely rk. ľud. školy zo dňa 29. apríla 1939.*

³⁵ AFÚ GA, zv. 1935, *Okresný úrad v Bardejove. Predmet: Gaboltov, r.k. ľud. škola - stavba zo dňa 13. marca 1935.* AFÚ GA, zv. 1935, *Okresný úrad v Bardejove. Rozkaz k vykonaniu služobnej cesty Ing. Leonardovi Filipovskému zo dňa 16. marca 1935.*

³⁶ Michal Ruzzka prišiel do Gaboltova z farnosti Nižná Myšľa. AFÚ GA, zv. 1934, *Rímskokatolícky biskupský úrad v Košiciach. Predmet: Gaboltov, nominatio admin. int. Michaelis Ruzzka zo dňa 10. decembra 1934.* V čase od 15. augusta do 14. decembra 1934 farnosť v Gaboltove dočasne spravoval vdp. Alexander Kopčák, farár v Mokroluhu. AFÚ GA, zv. 1934, *Rím. kat. biskupský úrad v Košiciach. Predmet: Gaboltov, dočasné administrovanie fary vdp. Alexandrom Kopčákom zo dňa 16. augusta 1934.*

³⁷ „Rozpočtený stavebný náklad okerúhle korún 220.000,- je značne prekalkulovaný. Terajším pomerom je primeraný stavebný náklad 150.000 korún.“ AFÚ GA, zv. 1935, *Školský inšpektorát v Bardejove. Predmet: Gaboltov, r.k. ľud. škola, plány na stavbu ľudovej školy zo dňa 4. decembra 1935.*

v Bratislave 17. júna 1935 a hneď na to sa začalo s prípravnými prácami.³⁸ Verejná súťaž na zhotovenie stavebných prác bola zverejnená v Krajinskom vestníku a v Slovenskom Východe dňa 10. februára 1937 a ponuky sa mali podávať do 1. marca 1937 do 10,00 hod.³⁹ Všeobecným zámerom bolo zadať ponuku stavebných prác autorovi projektu Alojzovi Matulíkovi. Jeho cenová ponuka však činila celkovo 218 595, 78 korún,⁴⁰ čo bolo výrazne viac ako bola predstava školskej stolice. Výberová komisia, ktorú tvorili členovia školskej stolice, vykonala verejnú súťaž dňa 1. marca 1937.⁴¹ Školská stolica neakceptovala ponuky z verejnej súťaže z dôvodu šetrenia peňažných prostriedkov a rozhodla sa vypísať novú verejnú súťaž⁴² s úmyslom zadať jednotlivé menšie stavebné práce súkromným remeselníkom.⁴³

Stavebné povolenie na stavbu novej školy v Gaboltove vydal Okresný úrad v Bardejove dňa 8. júna 1937.⁴⁴ Týmto úkonom sa oficiálne mohla začať stavebná činnosť sa novostavbe školy. Bolo ešte potrebné vykonať výberové konania na všetky stavebné činnosti.

Prípravné práce komplikovali nezhody obyvateľstva ohľadne potreby výstavby novej školy, dokonca pôvodná školská stolica abdikovala a bola nahradená novou školskou stolicou, ktorá mala k stavbe kladný postoj.⁴⁵ Nová školská stolica v Gaboltove vypísala nový súbeh na stavbu školy a napokon vo výberovom konaní aj vybrala vhodného zhotoviteľa a ďalšími prácami poverila súkromných remeselníkov. Výkopové práce, základy, hrubú stavbu a vykopanie studní zabezpečil Alojz Matulík. Murárske práce previedol bardejovský majster Andrej Orosz. Tesárske práce vykonali bardejovskí majstri pán Čupa a pán Zamborský. Klampiarsku prácu vykonal Ladislav Steinhardt, cement a vápno dodal Levi Zelinger, stolárske práce vyhotovil bardejovský stolár Eduard Holtman. Tehly boli zakúpené od Františka Karča z Gerlachova-Mlyniska, ďalšie tehly dodali Gmitro Kovaľ a Peter Tulenko. Dosky na podlahu dodal Jozef Korn z Bardejova. Piesok bol dodaný z Tarnova, drevný materiál dodal miestny urbariát. Gaboltovskí veriaci pomohli povozmi, ručnými a pomocnými prácami.

Finančne sa na stavbe školy podieľali krajinský a okresný výbor, politická obec v Gaboltove a miestne potravové družstvo. Subvencia z krajinského úradu činila spolu

³⁸ AFÚ GA, zv. 1935, *Predsedníctvo II. tr. r.k. ľud. školy v Gaboltove. Stavebné plány r.k. školy.*

³⁹ Cenové ponuky školskej stolice v Gaboltove zaslali okrem Matulíka aj Štefan Kysela zo Sabinova, Andrej Orosz z Bardejova a Eduard Wilner z Bardejova. AFÚ GA, zv. 1937, *Porovnávací tabuľka nabídkok.*

⁴⁰ AFÚ GA, zv. 1937, *Alojz Matulík. Nabídkový rozpočet na novostavbu 2-triednej rím.kat. ľudovej školy v Gaboltove.*

⁴¹ AFÚ GA, zv. 1937, *Zápisnica o priebehu zasadania z príležitosti otvárania nabídkok dvojtriednej kat. ľud. školy v Gaboltove zo dňa 1. marca 1937.*

⁴² „Školská stolica po dôkladnom pozretí všetkých došlých a otvorených nabídk, uznáva sa nasledovne: nakoľko nie je viazaná prijať ani jednu nabítku, z došlých nabídk neuznáva ani jednu za prijateľnú, práve zasadá na dnešnom pojednaní... vypíše nový súbeh, ktorý vydá z voľnej ruky.“ AFÚ GA, zv. 1937, *Zápisnica o priebehu zasadania z príležitosti otvárania nabídkok dvojtriednej kat. ľud. školy v Gaboltove zo dňa 1. marca 1937.*

⁴³ AFÚ GA, zv. 1937, *Porovnávací tabuľka nabídkok.*

⁴⁴ AFÚ GA, zv. 1937, *Okresný úrad v Bardejove. Predmet: Stavebné povolenie školy v Gaboltove zo dňa 6. júna 1937.*

⁴⁵ Novú školskú stolicu tvorili: Farár Michal Ruszka, zapisovateľ Gustáv Csaár, Jozef Javorský, Ján Kostolník Ceľuch, Ján Hažlinský, Martin Korch, Jozef Sisák a Martin Petrovič.

44.000 korún,⁴⁶ okresný výbor prispel sumou 1.000 korún.⁴⁷ Použili sa aj peniaze získané za odpredaj pozemku a budovy bývalej školy, ktoré odkúpil Jozef Sisák, bývajúcí v susedstve fary. Išlo o sumu 6.400 korún (4.000 korún za budovu, 2.400 korún za pozemok). Obec Gaboltov poskytla príspevok 4.000 korún. Z účtu Pokojovej kaplnky bola s vedomím biskupského úradu poskytnutá finančná pôžička vo výške 4.000 korún.⁴⁸ Potravové družstvo prispelo sumou 4.000 korún, ktorá bola použitá na nákup zariadenia, najmä lavíc a obrazov prezidenta a Svätého Otca.⁴⁹

Budova r.Ľudovej školy v Gaboltove – fotografia zo 70-tych rokov 20. storočia (súkr. archív autora).

Finančné prostriedky pochádzajúce zo subvencií bolo potrebné účtovne a fakturačne vydokladovať. Nebolo to nič jednoduché, pretože niektorí majstri dodávajúci materiál alebo prácu vykonávali zákazky na základe ústneho dohovoru, teda bez zmluvného dojednania, a tak nemali možnosť alebo neboli zvyknutí vykazovať úradné faktúry. Pri preberaní platieb podpisovali iba tzv. poistenky (dnes by sme povedali „paragón“).⁵⁰ Budova školy bola čiastočne skolaudovaná dňa 20. decembra 1937 a definitívne na jar 1938.⁵¹

⁴⁶ Tento príspevok od krajinského úradu sa podarilo získať najmä vďaka Dr. Eugenovi Filkornovi, zakladateľovi a riaditeľovi Svoradova. Príspevok bol poukázaný v troch splátkach: 20.000 korún, 10.000 korún a 14.000 korún. AFÚ GA, zv. 1936, *Dr. Eugen Filkorn: Veľadôstojnému pánovi Michalovi Ruszškovi, dočasnému administrátorovi v Gaboltove zo dňa 19. novembra 1936.* AFÚ GA, zv. 1937, *Školská stolica II. tr. r. kat. Ľud. školy v Gaboltove. Predmet: Gaboltov, r. kat. Ľud. škola – výplata krajinskej subvencie zo dňa 4. augusta 1937.*

⁴⁷ AFÚ GA, zv. 1937, *Školská stolica II. tr. r. kat. Ľud. školy v Gaboltove. Predmet: žiadosť o poukávanie okresnej podpory na stavbu školy zo dňa 4. augusta 1937.*

⁴⁸ AFÚ GA, zv. 1940, *Od Rím. kat. dekanského úradu v Mokeroluhu, pp. Bardiov. Predmet: Gaboltov, kost. účty, relácie, matriky r. 1939 zo dňa 15. februára 1940.*

⁴⁹ AFÚ GA, zv. 1938, *Školská stolica r. kat. Ľud. školy v Gaboltove. Predmet: Novostavba školy, žiadosť o udelenie podpory v hodnote 4.000,- od potravového družstva č. 13/1938.*

⁵⁰ AFÚ GA, zv. 1937, *Školská stolica II. tr. r. kat. Ľud. školy v Gaboltove. Predmet: Gaboltov, r. kat. Ľud. škola, novostavba, vyučovanie krajinskej subvencie zo dňa 22. decembra 1937.*

⁵¹ Kolaudácia neprebehla ľahko, bolo treba odstrániť množstvo nedostatkov, napr. strešná krytina na hrebeňoch nebola pozahýnaná, čo následne počas dažďov spôsobovalo zatekanie a znehodnocovanie muriva, okná nemali ochranný náter, mali sa prehobľovať drevené podlahy, schodiská nemali operadlá, oplatenie objektu, protiletecký úkryt a pod. Konečná kolaudácia sa uskutočnila na jar 1938. AFÚ GA, zv. 1937, *Okresný úrad v Bardejove.*

V budove boli dve miestnosti tried (10 x 6 x 3,5 m), v jednej triede bol 1. – 3. ročník, v druhej triede 4. – 8. ročník. Okrem toho bol v nej kabinet nachádzajúci sa medzi oboma triedami s vlastnými dverami, miestnosť pre zbierku pomôcok, záchody a dreváreň. Strecha budovy bola pokrytá azbestovou krytinou „syenit“.⁵² Za budovou školy mal byť vybudovaný betónový protiletický kryt. Na jeho stavbu žiadala školská stolica o štátnu subvenciu vo výške 5.000 korún s poznámkou, že je nie je schopná ho vybudovať z vlastných prostriedkov, nakoľko už v tom čase mala stavba dlh vo výške 10.000 korún. Protiletický kryt sa však napokon nepodarilo postaviť z dôvodu definitívneho neudelenia finančnej podpory na jeho stavbu.⁵³ Neskôr, dňa 1. januára 1939, bola budova školy a školský pozemok zapísané do katastra obce Gaboltov. Zároveň spätne od 1. októbra 1938 bola budova školy trvalo oslobodená od domovej dane, pokiaľ bude „*vylučne a trvale slúžiť účelom vyučovacím*“.⁵⁴

Inventár školy bol prevzatý zo starej školy, musel však byť vypracovaný nový inventárny zoznam zariadenia, školských kníh či didaktických pomôcok, pretože starý zoznam bol neprehľadný a neúplný.⁵⁵

Výuka v novej budove školy sa začala ešte v decembri 1937.⁵⁶ Vyučovalo sa len doobeda v čase o 8,00 do 13,00 hod. Budovu novostavby požehnal košický biskup Jozef Čársky počas birmovky dňa 16. mája 1938 a pochválil občanov obce za ich šľachetný úmysel a poďakoval im za ich námahu a vernosť.⁵⁷ Biskup navrhoval zbúranie Krížovej kaplnky, pretože prekážala výhľadu na peknú novostavbu. *Historia domus* uvádza: „(Biskup) navrhoval, aby Krížová kaplnka bola odstránená, ponevác zavadza škole. Zakázal v nej ďalej kerstiť, ponevác kerst má byť verejne v kostole, len povolením alebo nutnom prípade ináč.“⁵⁸ Tento úmysel sa našťastie nerealizoval najmä vďaka nesúhlasu veriacich, pre ktorých mala kaplnka špeciálny citový význam, pretože bola miestom vysluhovania sviatosti krstu.

4. Osud rímskokatolíckej ľudovej školy v Gaboltove po 2. svetovej vojne

K poštátneniu školy došlo dňa 30. augusta 1945 na základe nariadenia č. 34 zbierky SNR zo dňa 12. júna 1945. Nový názov školy znel: Štátna ľudová škola v Gaboltove.⁵⁹ V budove sídlila do roku 1967, kedy sa presťahovala do nových priestorov. Od toho roku

Predmet: Gaboltov, stavba školy – kolaudácia zo dňa 14. decembra 1937. AFÚ GA, zv. 1937, Okresný úrad v Bardejove.
Predmet: r. kat. ľudová škola – obývacie povolenie zo dňa 21. decembra 1937.

⁵² AFÚ GA, zv. 1937, Školská stolica II. tr.r. kat. ľud. školy v Gaboltove. *Predmet: prevedenie klampiarskej práce a pokrytie novostavby školy pánom Levim Zelingerom zo dňa 12. novembra 1937.*

⁵³ AFÚ GA, zv. 1938, Okresný náčelník okresného výboru v Bardejove. *Predmet: Gaboltov, r. kat. školská stolica, žiadosť o podporu zo dňa 30. decembra 1938.* AFÚ GA, zv. 1938, Školská stolica II. tr.r. kat. ľud. školy v Gaboltove. *Predmet: Stavba protiletického úkrytu, žiadosť o okresnú podporu v čiastke 5.000 korún zo dňa 28. augusta 1938.*

⁵⁴ AFÚ GA, zv. 1938, Berná správa Bardejov. Školská stolica II. tr.r. kat. ľud. školy v Gaboltove zo dňa 19. decembra 1938. AFÚ GA, zv. 1938, Školská stolica II. tr.r. kat. ľud. školy v Gaboltove. *Predmet: novostavba r. k. ľud. školy, žiadosť o oslobodenie dane domovej a všetkých prírážok zo dňa 25. augusta 1938.*

⁵⁵ AFÚ GA, zv. 1939, Stolica r. kat. ľud. školy v Gaboltove. *Predmet: Inventár školy – správa r.k. ľud. školy v Gaboltove zo dňa 13. januára 1939.*

⁵⁶ „Školská stolica II. tr. r. kat. ľud. školy v Gaboltove týmto prehlasuje, že novostavba jeho školy je úplne vybudovaná a ešte v tomto civilnom roku sa započne v nej vyučovanie.“ AFÚ GA, zv. 1937, Školská stolica II. tr. r. kat. školy v Gaboltove. *Predmet: Prehlásenie zo dňa 1. decembra 1937.*

⁵⁷ *Kronika obce Gaboltov*, zväzok I., s. 29.

⁵⁸ *Historia domus Gaboltov*, vol. I., rok 1938.

⁵⁹ Štátny archív Prešov (ďalej len ŠA Prešov), pobočka Bardejov, f. Národná škola Gaboltov (1945), šk. 1, Poštátnenie r.k. ľud. školy v Gaboltove zo dňa 30. augusta 1945. AFÚ GA, zv. 1945, Školský inšpektorát v Bardejove. *Vec: Poštátnenie r.k. ľud. školy v Gaboltove zo dňa 30. augusta 1945.*

v budove bývalej rímskokatolíckej Ľudovej školy sídlila materská škola, ktorá bola po roku 2000 presídlená do budovy základnej školy. Budova bývalej rímskokatolíckej Ľudovej školy následne slúžila na pastoračné účely gaboltovskej farnosti. Pre nadmernú vlhkosť obvodových múrov však nebola vhodná na dlhodobé užívanie a investícia do sanácie budovy by nebola ekonomicky rentabilná. Dňa 14. júna 2009 bola budova školy zbúraná. Avšak pre našich rodičov, ktorí v nej dosiahli základné vzdelanie, a pre nás neskôr narodených, ktorí sme v budove absolvovali predškolskú prípravu, ostane v našej pamäti zapísaná veľkými písmenami.

Záver

Príspevok prináša jasnejšiu predstavu o vzniku, jestvovaní a zániku cirkevného školstva v Gaboltove. Odhaľuje problémy a ťažkosti spojené s financovaním a udržiavaním školy v období svetovej hospodárskej krízy. Zároveň poukazuje na nálady obyvateľstva, ktorí na jednej strane chceli byť verní biskupovi-pastierovi a miestnemu farárovi, na strane druhej sa vo svojej chudobe obávali vlastnej insolventnosti. Za zásadný prínos považujeme aj významnú úlohu biskupa Jozefa Čárskeho pri zachovaní rímskokatolíckej školy v Gaboltove a vybudovaní novej školskej budovy, čo v konečnom dôsledku môže prispieť k lepšiemu poznaniu tejto osobnosti novodobých dejín slovenskej cirkvi. Napokon s Božou pomocou sa podarilo vytvoriť dielo – novú školskú budovu – ktoré spojilo veriacich. Možno teda konštatovať, že rímskokatolícka Ľudová škola a jej nová budova výrazne prispela ku väčšiemu katolíckemu povedomiu v tejto pútnickej obci.

Zoznam použitých prameňov a literatúry

Archívne pramene

Archív farského úradu v Gaboltove:

- zv. 1928, 1932, 1933, 1934, 1935, 1936, 1937, 1938, 1939, 1940

Štátny archív Prešov, pobočka Bardejov, f. Národná škola Gaboltov
Kroniky

Historia domus Gaboltov, vol. I.

Kronika obce Gaboltov, zväzok I.

Periodiká

- Kráľovná sv. Ruženca, december 1934, č. 12, roč. XXXXVI.

Adresa autora:

kpt. ThLic. PaedDr. PhDr. Tomáš HUĎA SchP, PhD.

Akadémia Ozbrojených síl SR gen. M.R. Štefánika

Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš 1

e-mail: tohu@centrum.sk